AVRUPA BİRLİĞİ'NİN JEOPOLİTİK GÜÇ MÜCADELESİNE TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİĞİNİN ETKİLERİ

Yazar: **İsmail DURAN***

Orhan SEZGİN**

Öz

17 Aralık 2004'te müzakere tarihi alan Türkiye'nin tam üyeliğinin, Avrupa Birliği (AB)'nin jeopolitik güç mücadelesini nasıl etkileyeceği son dönemlerde en çok tartışılan sorulardan bir tanesidir. Türkiye sahip olduğu önemli coğrafi konumun yanı sıra, Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan geçiş yolları üzerindedir. Aynı zamanda bu bölgelerle kültürel, tarihsel bağlara ve ekonomik ilişkilere sahiptir. Türkiye'nin üyeliği ile AB, Kafkaslar, Orta Asya, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da istikrar oluşturucu bir etkiye sahip olacak, Balkanlarda siyasi olarak ağırlığını artırabilecektir. Tam üyelik sonrası Türkiye, komşu olduğu bölgelerdeki ham petrol ve doğal gazın Avrupa'ya ulaştırılmasında kolaylıkla köprü rolü üstlenebilecek, bu yolla AB enerji arz güvenliğini artırmış olacaktır. AB'ye üye olmuş Türkiye, teknolojik açıdan sahip olduğu nitelikli ve de deneyimli ordusuyla AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasına ciddi katkıları olacaktır. Büyük nüfusu ve geniş tüketim talebi ile AB için, büyük bir pazar olabilecektir. Türkiye'nin üyeliği ile gerçekleşmesi muhtemel tüm bu faktörler, AB'yi jeopolitik güç mücadelesi veren diğer rakipleri karşısında başarılı kılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Jeopolitik, Güç Mücadelesi, Orta Asya, Kafkaslar, Orta Doğu, Merkez ve Doğu Avrupa, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*

---

* Hv.Per.Ütğm.İsmail, DURAN SAREN, 2006-2007 Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri 2'nci Sınıf Öğrencisi.

** P.Bnb. Orhan SEZGİN, SAREN, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

Abstract

It is one of the most controversial question how the membership of Turkey that was given date on 17th December 2004 will effect the struggle of EU's geopolitical power. Having an important geographical position, Turkey is on the crossing point connecting Europe, Balkans, Caucasus, Central Asia, Middle East and Mediterranean. At the same time, Turkey has cultural, historical and economic relations with these regions. With Turkey's membership, EU will gain an effect to form stability in Caucasus, Central Asia, Eastern Mediterranean, and Middle East and will increase its political weight in Balkans. After becoming a full member of EU, Turkey will take a role of a bridge to carry oil and gas from its neighboring countries to Europe; and by doing so, will raise the security of EU's energy supply. Turkey will provide significant contributions to EU's Security and Defense Policy with its experienced and technologically well-equipped army. With its large population and wide demand for consumption, it will also become a big market for EU. These factors that have good possibility to become true through the Turkey's membership to the EU, will probably help EU to reach success against its rivals in the struggle for gaining the geopolitical power.

Key Words: *Geopolitics, Struggle for Power, Central Asia, Caucasus, Middle East, Central and Eastern Europe, Common Foreign and Security Policy.*

1. Giriş

Avrupa Birliği (AB), II. Dünya Savaşı ve bu büyük yıkıma sebep olan rekabet ortamını barışçıl bir birliktelik yoluyla düzenlemek ve savaşı bu kıtadan uzak tutmak için ortaya atılmış bir fikrin gerçekleşmesidir. Başlangıçta altı (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg) ülkenin sektörel bir ekonomik birlikteliği olarak yola çıkan bu oluşum, genişleyerek ve derinleşerek içeride güçlü ve

sınırları dışında olanlara kayıtsız olmayan bir birliktelik şekline dönüşmüştür. AB, 21. yüzyıldaki yeni dünya düzeni arayışlarında ortaya çıkan jeopolitik güç odaklarından biri olma yolunda ilerlemektedir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısındaki klasik devlet ve güç oluşumlarından farklı bir yapıya sahip olan AB, bu yüzyılın değişen güç algılamasının da bir örneği olabilir. Bu çerçevede, genişleme politikaları ile sınırları değişen AB, jeopolitik konumunu yeniden tanımlama süreci içersindedir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Atatürk'ün çizdiği çerçeveyi temel alarak "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesi ile tarafsızlığını koruyarak büyük bir yıkımdan uzak durabilen Türkiye, savaş sonrası dönemde mevcut rejimini koruyabilmek ve çağdaşlaşma sürecini devam ettirebilmek için jeopolitiğini Batı Bloğu'nda tanımlamıştır. NATO ve Avrupa Konseyi üyeliği ile bu bloğa çok daha sıkı bağlarla bağlanmıştır. Kendine özgü bir sistemle ortaya çıkan AB, Türkiye için yeni bir hedef haline gelmiştir. Türkiye ve AB arasındaki yaklaşık 50 yıllık ilişkiler, 17 Aralık 2004'de Türkiye'ye müzakere tarihi verilmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır.

Değişen uluslararası konjonktür, AB'nin küresel bir aktör olarak jeopolitik güç mücadelesine dahil olmasını gerekli kılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitimiyle Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin tartışılmaz tek süper güç olduğu ve bu dengenin kapitalist veya liberal demokrasi temelli Batı Bloğu lehine sonuçlandığı argümanı, 11 Eylül 2001 New York ve Washington saldırıları ile adeta çökmüştür. Bu yeni bir mücadelenin başladığını göstermiştir. Küreselleşme yeni aktörlerin oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Çin'in gerçekleştirmekte olduğu yumuşak dönüşüm sonucunda ucuz iş gücü ve artan nüfusu ile düşük maliyetli mallarının dünya ekonomisine hâkim olmaya başlaması, Rusya'nın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin çöküşü ile kaybettiği gücünü, Putin liderliğinde yeniden enerji ve güvenlik sektöründe artan gücü ile kazanmaya çalışması, ABD'nin Irak ve Afganistan müdahaleleri ile BM ve uluslararası hukuk sisteminin geçerliliğini kaybetme aşamasına gelmesi ve enerji koridorlarının küresel güçlerin hegemonyasında yeniden düzenlenmesi; AB'nin bu güç mücadelesinin dışında kalamayacağını ortaya çıkarmıştır.

Henüz oluşum sürecini tamamlayamamış olan AB, yeni üyeler ile genişleyen sınırlarına yakın coğrafyada cereyan eden bu mücadeleye dahil olmak için siyasi ve askerî birlikteliğini güçlendirmek zorundadır. Türkiye'nin muhtemel üyeliği ile mücadele merkezlerine daha da yaklaşacak olan AB'nin, ortaya çıkacak yeni jeopolitiğini bölgesel olarak nasıl tanımlayacağı ana gündem olmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin üyeliği ile AB'nin jeopolitiğinin nasıl değişeceği, Türkiye'nin buna nasıl katkıda bulunacağı ve jeopolitik güç mücadelesinde AB'nin nasıl bir aktör olarak sahneye çıkabileceği cevaplanması gereken sorulardandır.

2. JEOPOLİTİK'İN TANIMI VE "AVRUPA BİRLİĞİ MERKEZLİ" YORUMLANMASI

Jeopolitik, coğrafya ve politika kelimelerinin bir araya gelmesi ile oluşmuş coğrafyanın siyasi olarak yorumlanması olarak tanımlanabilir. İlk kez 1899 yılında İsveçli akademisyen Rudolf Kjellen tarafından İsveç'in sınırları hakkında yazdığı bir makalesinde kullanılmıştır.[1] Genel olarak jeopolitik kavramı, coğrafya ile siyasetin etkileşimi ve aralarındaki ilişkinin açıklanmasıdır.

Küresel siyaset ortamında kapsamlı bir stratejik inceleme yapmayı kapsayan jeopolitik, aynı zamanda devletin dış ilişkilerinin yönlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Jeopolitik bir inceleme; bölgenin coğrafi tasvirini, çevre ülkelerle ilişkiyi, bölgenin tabii kaynaklarını, siyasi olayları ve bölgede söz sahibi olan devletin veya devletler topluluğunun jeopolitik ilgilerinin irdelenmesini kapsamalıdır.[2] Uluslararası alanda jeopolitik güce sahip olan taraf; siyasal ilişkilerde, ekonomide, kültürde etkin olan, çekim alanı yaratabilen ve etki kuşağı oluşturabilen taraftır.

---

[1] Yılmaz Tezkan ve M.Murat Başar, *Dünden Bugüne Jeopolitik*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2002, s.14.
[2] Tezkan ve Başar, a.e., s.15-16.

Üye ülke ekonomilerinin gelişmesine katkıda bulunmayı, tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemeyi, hayat seviyesinin yükseltilmesini sağlamayı amaçlayan ve 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşmasının imzalanmasıyla temelleri atılan AB[3], Avrupa tarihinin ve coğrafyasının bir ürünü olarak doğmakta olan yeni bir uygarlık modelidir. AB, parasal ve ticari uyumlar sonucunda güçlü bir şekilde ekonomik bütünleşmesini tamamlama aşamasına gelmesine rağmen, henüz siyasi ve askerî bütünleşme alanında çok büyük ilerleme kat etmemiştir.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte iki kutuplu sistem yıkılmıştır. AB, doğu sınırında Sovyet Bloğundan kopan ülkeler ile Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni 1 Mayıs 2004 tarihinde birliğe üye yapmasıyla jeopolitiğine yeni bir boyut kazandırmıştır. AB'nin jeopolitiği statik bir çerçevede değil, dinamik bir çerçevede ele alınmalıdır. Çünkü genişleme dalgası neticesinde 2004'te 3,238,062 km²'lik bir alana yayılan birlik, yeni 10 üye ülkenin katılımıyla 735,010 km² daha ekleyerek 3,973,072 km²'lik bir alana çıkartmıştır/yükseltmiştir. 1 Ocak 2007'den itibaren Romanya ve Bulgaristan'ın üye olmasıyla AB coğrafyasına 348,410 km² daha eklenmiş ve hâkimiyet alanı 4,321,482 km²'ye çıkmıştır. AB bu genişlemelerden sonra, GKRY ile Doğu Akdeniz'in derinliklerine, Doğu Avrupa'nın ötesinde Ukrayna, Moldova, Beyaz Rusya ve Rusya'ya, Güney Doğu Avrupa'da Bosna Hersek, Makedonya ve Türkiye sınırlarına ulaşmış olmaktadır. Balkan ülkeleri ve Türkiye'nin bu üyelik için farklı aşamalardaki ilişkileri göz önünde bulundurulursa bu sınırların tekrar değişeceği görülmektedir. Bu sebeple AB jeopolitiği ele alınırken dinamik etkenlerle analiz edilmelidir. [4]

---

[3] Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara, Beta Yayınları, 1998, s.5.

[4] Ümit Özdağ, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme,* Ankara, ASAM-Avrupa Araştırmaları Dizisi, 2002, s.18-22.

3. AB'NİN JEOPOLİTİK GÜÇ MÜCADELESİNDE BÖLGESEL YAKLAŞIMLARI

a. Orta Asya ve Kafkaslar

Rusya, İran ve Türkiye ile kesişmekte olan ve Hazar'a kıyısı bulunan Orta Asya ve Kafkaslar göz ardı edilmesi mümkün olmayan bölgelerdir. Bu coğrafya çok farklı dengelerin kesişme noktasında yer almaktadır. Rusya, Sovyetler dönemindeki gücünü kaybetse de, yine de önemli bir bölgesel aktördür. AB, Avrupa'nın güvenliği için Rusya'nın küçümsenemez önemi yüzünden, bu bölgelerle mesafeli bir politika izlemiştir.[5] Birçok bölgesel ve küresel aktör için olduğu gibi, AB için de bu bölgenin en önemli yönü; petrol ve doğal gaz kaynakları ile Hazar Havzasında bulunan zengin kaynakların Avrupa'ya taşınmasında ana rolü üstlenmekte olmalarıdır. Petrol ve diğer enerji kaynaklarının gittikçe azaldığı günümüzde bu bölgedeki yeraltı zenginliği tüm dünyanın ilgisini çekmektedir.

AB'nin bu iki bölgeye yaklaşımı ve bakış açısı incelenirken diğer bölgelerin aksine, 1991'de Sovyetlerin dağılmasına kadar Kafkaslarla ve Orta Asya ülkeleri ile gerçek bir ilişkiler tarihi olmadığı dikkat çekmektedir. AB ile Kafkasya arasındaki ilişkiler Soğuk Savaş sonrası dönemde başlamakla birlikte, bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından 1996'da imzalanan Ortaklık ve İşbirliği Antlaşması (OİA) ile ciddi bir zemin üzerine oturmuştur.[6] Bu bölgelerin Avrupa'nın büyük güçleri için önemli olduğu ve dış politika gündemlerine girdiği anlar olmuştur. Örneğin; 19. yüzyılın sonunda Orta Asya, Rusya ve İngiltere arasında anahtar bir rol oynamış, Azerbaycan'ın petrol kaynakları ABD'de ve Avrupa'da doğmakta olan petrol şirketlerinin odak noktası haline gelmiştir. Tüm bunlara rağmen, bölgedeki istikrarsızlıklar ve sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri gelecekte AB adayı olarak görülmemektedir. Orta Asya denildiğinde ele alınan ülkeler Kazakistan,

---

[5] Ali Faik Demir, "AB'nin Güney Kafkasya Politikaları", (Der.:Beril Dedeoğlu), *Dünden Bugüne AB*, Boyut Kitapları, Istanbul, 2003, s.363-366.
[6] Demir, a.g.e., s.367.

Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan; Kafkasya için ise Güney Kafkasya yani Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'dır.[7]

AB'nin bu bölgelere önem vermesinin üç sebebi vardır. Bunlar; devletlerin istikrarsız yapılarının bölgenin geneline yayılma ihtimali, Avrupa'ya enerji ithal etme potansiyeli ve Avrupa'nın liberal ekonomi, insan hakları ve demokrasi gibi değerleri yaymak istemesi olarak sıralanabilir.[8]

Enerji açısından bakıldığında, Avrupa Birliği'nin petrol ve gaz ithalatında artan bağımlılığı dikkat çekmektedir. Artan talebi karşılamada dört önemli enerji havzası bulunmaktadır; Rusya, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Hazar Havzası. AB'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya olan enerji bağımlılığı, bu bölgelerdeki belirsizlikler yüzünden Rusya'ya kaymıştır.[9] Fakat bu da Rusya'yı, AB ile olan ilişkilerinde güçlü ve rahatsız edici bir pozisyona dönüştüreceği düşüncesinden dolayı, AB'yi endişelendirmektedir. Enerji bağımlılığı ile ilgili endişeler, AB'yi enerji arzının çeşitlendirilmesi politikası izlemeye itmektedir. Hazar Havzası, bu çeşitlendirme politikası içinde önemli bir role sahiptir. En somut örnekleri; Kazakistan'dan Orta Doğu'ya uzanan Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu, Azerbaycan'dan Türkiye'nin Akdeniz kıyısına petrol taşıyan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattıdır.

Güney Kafkasya, çok yakın geçmişte Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) içerisine dahil edilmiş olsa da, jeopolitik yeri ve enerji kaynakları sebebiyle AB için özel bir ilgi alanıdır. Bu politika AB'nin faaliyet alanını genişletme ve aynı zamanda ileriki genişlemeleri de şimdiden dışlama gayesine hizmet etmektedir. Güney Kafkasya'da bu sürecin içerisinde yer almaktadır. ENP 2002'de geliştirildiğinde, yeni komşular Beyaz Rusya, Ukrayna ve Moldova ve aynı zamanda Güney Akdeniz ülkeleri ile ilişkileri idare edecek şekilde düzenlenmiştir. Güney Kafkaslar, ancak 2004'te AB'nin bölgede özel çıkarlarının

---

[7] S. Neil MacFarlane, "Caucasus and Central Asia:Towards a Non-Strategy", *European Security Studies*, European Union Institute for Security Studies, 2004, Occasional Paper Series, No:37, s.3-4.
[8] MacFarlane, a.e., s.9.
[9] MacFarlane, a.e., s.10.

olduğunu fark etmesi ile birlikte ENP'ye dahil edilmiştir. ENP, AB müktesebatında geniş bir yere sahip olmakla birlikte üyelik perspektifi içermeyen ülkelere AB'nin paylaşılan değerlerini yaymayı temel almaktadır.[10] AB, Rusya ile olan ilişkilerini de ENP politikaları çerçevesinde sürdürmektedir.[11] Bu sayede bölgesel bir güç olan Rusya ile siyasi ve ekonomik ilişkileri iyi tutmaya çalışmakta, enerji güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Her ne kadar Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan, Kafkasların güneyindeki ülkeler olarak somut bir AB üyeliği perspektifi ile meşgul olmasalar da AB, ENP aracılığıyla bu ülkelerle yakın bağlar kurmaya çalışmaktadır.

AB Özel Temsilciliği (EUSR)'nin işlevi de önemli bir araçtır. EUSR, çatışma çözümünde ve devlet-yapımı çalışmalarında rol almaktadır.[12] Güney Kafkasya'ya uluslararası ilginin odaklanmasının temel sebebi doğal kaynaklar, yani doğal gaz ve petroldür. AB, enerji tedariki konusunda çok sınırlı sayıda ülkeye bağımlı durumdadır. Gelecekte artacak enerji ihtiyacını karşılama açısından Güney Kafkasya'daki enerji kaynaklarının çok büyük önemi olduğu gibi, aynı zamanda bu bölge Hazar gazı ve petrolünün transferi için ana geçiş yolları üzerindedir.

Rusya'nın bu bölgedeki bölgesel bir güç olarak etkisi azımsanamayacak kadar büyüktür. Rusya, yapıcı bir şekilde müdahil olmadan bu bölgedeki sorunlar diyalog çerçevesinde çözümlenemeyecektir. AB'nin rolü potansiyel olarak kolaylaştırıcı bir rol durumundadır. Rusya; AB, NATO ve ABD'nin, Güney Kafkasya ülkeleri ile askerî işbirliği ve bölgesel güvenlik politikalarını da içine alan tüm konularda işbirliği yapma hakkını kabul etmiştir. Bu doğrultuda ABD Başkanı Bush ve Rusya Federasyonu (RF) Devlet Başkanı Putin arasında Mayıs 2002'de imzalanan Ortak Deklarasyon'a

---

[10] Andreas Marchetti, "Widening Without Enlarging the European Neighborhood Policy and the South Caucasus", *Turkish Policy Quarterly*, 2006, C.5, No:2, s. 65-67.

[11] Esra Hatipoğlu, "Yeni Komşuluk Poltikası'nın AB-Rusya İlişkilerine Etkisi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Kasım 2004-Ocak 2005, Yıl:6, Sayı:23, s. 99.

[12] Peter Semneby, "The Role of the EU in the Resolution of Conflicts in the South Caucasus", *Turkish Policy Quarterly*, 2006, C.5, No:2, s. 18.

göre; Orta Asya ve Güney Kafkasya'da tüm devletlerin istikrarını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ortak çıkar olarak kabul ettiklerini belirtmişlerdir. ABD ve Rusya, içerisinde Dağlık Karabağ ve Abhazya'nın da bulunduğu bölgesel sorunların çözümünde işbirliği yapmayı hedeflemişlerdir.[13] Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası jeopolitik güç boşluğunun ortaya çıktığı bölgelerden biri olan Kafkasya'da ABD'nin de yeni oluşan düzen içerisinde yer almaya çalıştığı görülmektedir.

AB, Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkilerini genel olarak Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine TACIS (BDT Ülkelerine Teknik Yardım) programı çerçevesinde sürdürmektedir.[14] Bu yardımlar piyasa ekonomisine geçiş, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü teşvik etmek için kullanılmaktadır. Orta Asya ülkeleri, Avrupa Komşuluk Politikaları içinde yer almamalarına rağmen AB'nin ilgi alanı dışında değildirler.

b. Merkez-Doğu Avrupa ve Balkanlar

Soğuk Savaş boyunca demir perdenin arkasında kalan Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Balkan ülkeleri, 1989 sonrası hızlı bir liberalleşme süreci yaşadılar. Bu sürecin devamlı ve başarılı olabilmesi için yeni bir dış dinamik olarak liberal demokrasi ve pazar ekonomisini savunan AB aktörü sahneye çıkmıştır. İki kutuplu dünyanın Doğu Bloğunun çökmesi ile ortaya çıkan siyasi belirsizlik ortamı jeopolitiğin yeniden güç kazanarak tanımlanmasını sağlamıştır. Sovyet Bloğu ülkelerinin ideolojik ipotekten kurtulmaları sonucu ortaya çıkan kargaşanın yatışmaya başlaması ile AB bu ülkeleri kendi bünyesine alıp sınırlarını ve pazarlarını daha da genişletmeyi hedeflemiştir. Bu sayede Doğu Avrupa'da ve Balkanlarda güçlü bir aktör olarak rol almaya çalışmıştır.

---

[13] Stepan Grigoryan, "Solving South Caucausia Conflicts and Building Regional Security: European and Euro-Atlantic Integration as A Potential Path to Peace", *Turkish Policy Quarterly*, 2006, C.5, No:2, s.147.

[14] Hatipoğlu, a.g.e., s.100.

AB'nin, Merkez ve Doğu Avrupa için yapmış olduğu çağdaş tanımlamaya rağmen, Soğuk Savaş'ın kapanma evresinde dikkatler genel olarak beş ülkenin üzerine toplanmıştır. Bunlar; ekonomik reformlar sonucunda Sovyet döneminin etkilerinden büyük ölçüde kurtulmuş olan Macaristan, Çekoslovakya, Polonya, Romanya ve Bulgaristan'dır. Bu ülkelerin muhtemel AB üyelikleri, onların Doğu Bloğundan kopup "Avrupa'ya geri dönüşü" olarak olumlu bir yaklaşımla karşılanmıştır.[15] AB'nin, Merkez ve Doğu Avrupa tanımlaması bu ülkelerle sınırlı kalmayarak Beyaz Rusya, Ukrayna ve Moldova dışındaki bölge ülkelerini bu faaliyet alanı içerisinde ele almıştır. Nitekim 10 Merkez ve Doğu Avrupa ülkesi Mayıs 2004, Balkan ülkelerinden Romanya ve Bulgaristan ise 1 Ocak 2007 itibariyle AB üyesi olmuşlardır. Hırvatistan ile müzakerelere başlanmış, Makedonya'nın AB adaylığı kabul edilmiş ve diğer ülkelerle de Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde ilişkileri sürmektedir.[16] Fakat Beyaz Rusya'nın, Ukrayna'nın ve Moldova'nın AB ile organik bir ilişki bağı bulunmasa da AB'nin sınır komşusu olan bu ülkeler jeopolitik açıdan özel ilgi alanlarıdır.

c. Doğu Akdeniz ve Orta Doğu

Akdeniz, tarihin her döneminde büyük güç olma iddiasında bulunan her devlet tarafından ilgi görmüş ve bu bölge üzerine politikalar oluşturulmuştur. Bu bölgenin önemi, kaynak olarak bizzat bu denizin kendisinden değil, kaynaklara geçiş özelliği taşımasından ileri gelmektedir. Akdeniz, zaman içerisinde bir ticaret yolu haline gelmiş ve yüksek miktardaki gelirler onun korunmasını zorunlu hale getirmiştir.

Akdeniz bölgesi, tarihi birikimi ve coğrafi konumu ile önemli bir ticaret merkezi aynı zamanda da siyasi olarak karışık bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, ortaya çıkan ve günden güne büyüyen Kuzey-Güney farkı, AB'yi bu bölge üzerinde yeni stratejiler oluşturmaya itmiştir. Avrupa ile Afrika arasındaki ekonomik, politik,

---

[15] Charlotte Bretherton and John Vogler, *The European Union as a Global Actor*, Routledge, Londra, 1998, s.144.

[16] Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, (Çevrimiçi) www.deltur.com.tr, 09 Ocak 2007.

sosyal ve demografik açıdan gelişmedeki dengesizlik çok büyüktür. Bu dengesiz dağılım, Akdeniz ülkelerinin kendi aralarındaki yüzölçümü, ekonomik yapı, siyasi istikrarsızlık ve kaynaklar açısından da büyük farklılıklarla birleşmektedir.[17]

Bu bölgedeki siyasi istikrarsızlık ve sorunlu ekonomiler, AB ülkelerini çok yakından ilgilendirmektedir. AB ülkelerine bu bölgeden büyük bir göç olduğu görülmektedir. AB'nin Akdeniz ülkeleri ile olan ilişkileri tek bir seviyede olmayıp; 1990'lara kadar genel olarak AB ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ikili ilişkiler olarak şekillenmiştir.[18]

2'nci Dünya Savaşı sonrası Akdeniz'de, ABD ve SSCB başat güçler olarak dikkat çekmektedir. AB ise, Soğuk Savaş sonrası dönemde bu çevrede aktif rol almaya başlamıştır. 1990'dan sonra Avro-Akdeniz stratejik alanı kurulmaya çalışılmış ve Yenilenmiş Akdeniz Politikası adı altında, bölgeye yönelik politikalar oluşturulmuştur. 1995 yılında AB ülkeleriyle üye olmayan on iki Akdeniz ülkesi (Cezayir, Fas, Filistin, İsrail, Kıbrıs Rum Kesimi, Lübnan, Malta, Mısır, Suriye, Tunus, Türkiye, Ürdün) bir araya gelerek Barselona Deklarasyonu'nu ortaya koymuşlardır.[19]

Akdeniz Bölgesi ve Orta Doğu'nun coğrafi konumu Avrupa için çok stratejik bir önem oluşturmaktadır. Avrupa'nın tükettiği petrolün büyük bir kısmı Orta Doğu'dan ve Kuzey Afrika'dan gelmektedir. AB petrol ithalatının %30'unu Arap Bölgesinden (Irak %2, Nijerya %3, Cezayir %3, İran %5, Libya %8, Suudi Arabistan %9) yapmaktadır.[20] Akdeniz tarihten bu yana en önemli taşıma yollarından biri olmakta ve tedarik edilen ham petrol ile diğer ham maddeler bu geçiş yolu ile taşınmaktadır. Sanayi devriminden bugüne kadar Avrupa sanayisinin hayatta kalması için Akdeniz ticaret yolunun güvenliğinin sağlanması

---

[17] İstanbul Ticaret Odası, *Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası*, Yayın no:1996-30/AB 7, İstanbul, Temmuz 1996, s. 2.

[18] a.e., s. 3-5.

[19] Savaş Biçer, "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (Der.:Beril Dedeoğlu), İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 397-418.

[20] Avrupa Komisyonu AB Enerji Politikası Raporu, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu /energy/energy_policy/doc /02_eu_energy_policy_data_en.pdf, 25 Aralık 2006.

gerekmektedir. Örneğin Cezayir'deki huzursuzluklar AB'nin enerji (doğal gaz ve petrol) kaynaklarını tehdit etmekte, Arap-İsrail gerginliği AB'nin bu bölgedeki menfaatlerini olumsuz etkilemektedir. [21]

AB'nin bölgesel ilişkilerde duruşunu belirleyen en önemli faktörlerden biri ticari faktördür. Orta Doğu, AB'nin ticari ilişki içinde bulunduğu bölgelerden biridir. Bu ticari ilişki birliğin ekonomisinde büyük bir yere sahiptir. 2004'te AB'nin bu bölgedeki ülkelerden yaptığı ithalatı 59,4 milyar dolar iken, ihracatı da 92 milyar Dolar civarında gerçekleşmiştir. [22]

Akdeniz bölgesi, Güney Doğu Akdeniz'deki karışıklıkların bu yakın coğrafyada yer alması nedeniyle, AB için stratejik ve jeopolitik açıdan önemi yüksek, vazgeçilmez bir bölge haline gelmiştir. AB'nin bu bölge ile olan işbirliğini ilerletmek istemesinin nedeni; Arap Bölgesi'nden petrol tedariki ve uzun vadeli siyasi nedenlerin yanı sıra ticari çıkarlardır.

AB'nin; Orta Doğu'daki geleceği ilk olarak, İsrail ve Arap dünyası arasındaki çeşitli çatışmaların durdurulması, aynı zamanda 11 Eylül travması sonucu olarak ortaya çıkan Irak Savaşı'nın yarattığı istikrarsızlığın azaltılmasında yatmaktadır. İkinci olarak ise bölgede güç kazanmak isteyen AB'nin önkoşul olarak güçlü bir siyasi irade oluşturarak kendi pozisyonunu bütünleşmiş bir temele oturtarak uzun soluklu bir çaba göstermesiyle ve projelere yeterli kaynakları aktarabilmesi ile ilişkilidir[23].

Bölgede şu an için egemen güç ABD'dir. 11 Eylül sonrası uluslararası hukuku ve diğer devletleri hiçe sayarak Irak'ı işgali ve bunun karşısında kimsenin ses çıkarmaması bölgede egemen güç olduğunun göstergesidir. AB'nin Akdeniz politikası ABD'nin Orta Doğu

---

[21] A. Halis Akder, *Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye*, Friedrich Ebert Stiftung Ekonomi Forumu, İstanbul, 1998, s. 5-10.

[22] Dünya Ticaret Örgütü Raporu, (Çevrimiçi) http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its05_byregion_e.pdf, 27 Ocak 2007.

[23] Soren Dosendrode ve Anders Stubkjaer, *The European Union and the Middle East*, Contemporary European Studies, New York, 2002, s.153-162.

ve Kuzey Afrika politikasıyla çelişmemekte ve hatta paralellik göstermektedir. ABD; bu bölgede dış ticarete ve yabancı yatırımlara açık serbest ticaret bölgelerinin hâkim olmasını, bu bölgeye dönük temel politikalarından biri olarak işletmektedir. AB'nin bu bölgeye dönük politikaları da ekonomik anlamda aynı amaca sahiptir. 1995'te Barselona Konferansı ile başlayan 27 üyeli Avrupa-Akdeniz Ortaklığı üç sepet içermektedir; ekonomik, stratejik ve sosyo-kültürel sepetler. Bunlardan en önemlisini ekonomik sepet oluşturmaktadır. Bu sepet çerçevesinde AB, Akdeniz Kalkınma Yardımı (MEDA) ile 2010'da Akdeniz serbest ticaret bölgesi kurmayı hedeflemiştir. Stratejik sepette ise nihai hedef ortak barış ve istikrar alanı oluşturmaktır. Sosyo-kültürel sepette ise Akdeniz kültürü ile ilgili araştırmalar, konferanslar ve projeler amaçlanmaktadır.[24] AB'nin bu çabalarının altında yatan asıl sebep; ABD'nin yanı sıra bölgede söz sahibi olmak, bu bölgedeki ülkelerden kaynaklanacak tehditleri bertaraf ederek istikrarlı bir Akdeniz oluşturmak, ticaret yolunu kazançlı kılmak, aynı zamanda petrol ve doğal gazın güvenli akışını sağlamaktır.

4. TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Türkiye, stratejik önemi yüksek; Avrupa, Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Orta Doğu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan geçiş yolları üzerinde; Asya için hava ve kara ulaşımı; Rusya ve Ukrayna için deniz ulaşımı ile transit rota üzerinde bulunmaktadır. Komşuları Avrupa için enerji arzını bu geçiş yollarıyla sağlamaktadır. Aynı zamanda önemli su kaynaklarına hâkim bir bölge üzerindedir. Ekonomik ve demografik açıdan baktığımızda da Türkiye önemli bir aktördür. Dünyanın 20. büyük ekonomisi durumunda bulunmaktadır.[25]

---

[24] Sheila Carapico, "Euro-Med:European Ambitions in Mediterranean", *Middle East Report*, No:220, Sonbahar 2001, s. 25.

[25] CIA Web Sitesi. (Çevrimiçi), https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2001rank.html, 10 Aralık 2006.

Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğunun doğudaki ön kalesi niteliğinde olan Türkiye Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile stratejik bir ihmal ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak, Basra Körfezi'nde yaşanan gelişmeler Türkiye'nin jeopolitik önemini tekrar gündeme getirmiştir. Türkiye Doğu Bloğunun çökmesi ve Soğuk Savaşın sona ermesi neticesinde ortaya çıkan ihmal durumunu, sahip olduğu coğrafi konumun verdiği avantajla aşabilmiştir. Bu coğrafi konum üç kıtayı birleştiren, doğu-batı ve kuzey-güney eksenlerinin kesişme noktasında Karadeniz ve Akdeniz havzalarının merkezi konumunda yer almaktadır. Buna ek olarak Türkiye coğrafi konumunun verdiği olanaklarla aynı anda Orta Doğu, Balkan, Akdeniz, Karadeniz, Avrupa ve Asya ülkesidir.[26] İçinde bulunulan yeni süreçte bu jeopolitiğin dinamik, hareketli ve etken bir güç mücadelesine yön verdiği görülmektedir.

Türkiye, Balkanlar'dan Kafkasya'ya, Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan coğrafyada barış, istikrar ve ortak refahın kök salmasına hizmet etmeyi hedefleyen bir ülkedir. Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve Orta Asya'ya, Karadeniz ve Akdeniz havzalarından Orta Doğu'ya uzanan geniş bir coğrafyanın merkezinde yer alan Türkiye, siyasi, ekonomik ve kültürel bakımdan vazgeçilmez bir istikrar unsurudur.

Diğer taraftan, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmaları Türk dış politikasına yeni bir boyut getirmiştir. Orta Asya Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra dış dünyaya Türkiye üzerinden açılma olanağı bulmuşlar, Türkiye, bir bakıma bu ülkeler için bir pencere olmuş, dünya ile bütünleşmeleri sürecinde de söz konusu ülkelerin önemli bir ortağı haline gelmiştir. Bu çerçevede, Türkiye, Orta Asya Cumhuriyetleri'ne Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) gibi uluslararası örgütlere üye olmaları, NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programına katılmaları gibi konularda ve diğer birçok konuda her türlü yardımda bulunmuştur. Bölgede faaliyet gösteren irili

---

[26] İ. Yaşar Hacısalihoğlu, *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye*, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2001, s. 146.

ufaklı 1000'in üzerindeki Türk şirketinin doğrudan yatırımı ve müteahhitlik hizmetlerinin miktarı kayda değer bir büyüklüğe ulaşmıştır.[27]

Türkiye için Balkanlar tarihsel, kültürel bir miras niteliği taşımasının yanı sıra, coğrafi konum açısından Avrupa'ya uzanan eksen üzerinde bulunması nedeniyle Soğuk Savaş sonrası yeniden kurulan ilişkiler düzeninde yerini korumaktadır. Bu noktadan bakıldığında Avrupa'nın kıtayı bütünleştirici ulaşım politikaları ve projeleri açısından Balkanlar bölgesi, Türkiye için eksen bölge pozisyonundadır. AB'nin özellikle Yunanistan merkezli Balkan ulaşım hatlarından bazıları Türkiye üzerinden Kafkaslar ve Orta Doğu'ya yöneliktir. Balkanlar ve Türkiye ilişkilerinin ekonomik boyutu da önemli bir yere sahiptir. Türkiye, Balkan ülkelerinden özellikle Romanya ve Bulgaristan ile yoğun bir ekonomik ilişkiye sahip olmakla birlikte Arnavutluk, Makedonya ve Bosna Hersek ekseni Türkiye'nin açılım gerçekleştirmekte olduğu ülkelerdir.[28]

Kafkaslar ve Orta Asya ekseni Soğuk Savaş sonrasının ortaya çıkardığı mücadeleli, gerilimli bir başka jeopolitik boşluk örneğidir. Kafkaslar ve Orta Asya bir bütünlük içinde değerlendirilerek Hazar Havzası'ndaki enerji kaynakları jeopolitiğin en önemli unsuru durumuna getirilmektedir. Kafkaslar ve Hazar Havzası sahip olduğu büyük enerji kaynakları nedeniyle başta ABD ve Rusya olmak üzere büyük güçlerin ilgi odağıdır.

Türkiye, enerji kaynaklarının belirlediği jeopolitik mücadele içinde belirleyici ve yönlendirici nitelikleriyle aktif bir bölgesel güç konumu elde etmeyi hedeflemektedir. Bununla beraber, Türkiye'nin Kafkaslar politikasında coğrafi yakınlığın verdiği öncelikli konumun yanı sıra, tarihi ve kültürel bağların da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Hazar Denizi ve çevresi doğal gaz ve petrol rezervleri açısından oldukça zengin kaynaklara sahiptir. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesi

---

[27] Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Üyeliği'nin Muhtemel Etkileri Raporu*, Ankara, Kasım 2004, (Çevrimiçi) http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi-i.pdf, 25 Aralık 2006.
[28] Hacısalihoğlu, a.g.e., s.147-151.

Türkiye için önemli olmakla birlikte, Türkiye bu proje ile bölgede daha aktif bir rol üstlenmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya ile ilişkisinde bölgenin Soğuk Savaş sonrasında toplumsal ve idari açıdan yeniden yapılanma gereksinimi içinde olması önemli bir faktördür.[29] Muhtemel rezervler, petrol ve doğal gaz üretimleri ve üretici ülkeleri, tüketim ve pazarlama koşulları, boru hatları ve diğer ulaştırma proje ve politikaları bölgeler arası bütünleşmenin oluşma nedenlerindendir. Bu bağlamda ABD, diğer bölge dışı güçler ve Rusya bölgeye yönelik stratejilerini, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz boru hatları ile bütünleştirmektedirler. Dolayısıyla Türkiye'nin hâli hazırda olan boru hattı projeleri daha büyük bir önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin jeopolitik yerini bu denli önemli yapan noktalardan biri; onun, Orta Doğu jeopolitiğine; kültürel, sosyal, ekonomik, ticari, enerji ve güvenlik açılarından dahil olmasıdır. Soğuk Savaş'ın bitimiyle uzlaşmaz çatışmaların hâkim olduğu, güç mücadelesinin en yoğun şekilde yaşandığı, jeopolitik boşluk oluşmuş bölgelerden biri de Orta Doğu'dur. Dünya petrol rezervlerinin önemli bir kısmına sahip olan Orta Doğu ülkelerinin geneline hâkim olan totaliter rejimlerin istikrarsız politikaları sebebiyle zaman zaman dünya enerji sektöründe dengesiz bir profil ortaya çıkmaktadır. Enerji kavgasının merkezi konumunda bulunan bu bölgeye yakın coğrafyası, tarihsel hafızası, kültürel ve dinsel bağları ve en önemlisi yarım asırdan fazla işleyen demokrasisi Türkiye'ye bu bölgede ayrı bir önem yüklemektedir.[30] Bunu, Türkiye'nin seksen yılı aşkın bir zamandır bu çatışma bölgesinde herhangi bir çatışmaya ve savaşa müdahil olmadan kalabilmesi ile doğrulayabiliriz.[31] 11 Eylül sonrası süreç, bir kez daha göstermiştir ki, bölgenin iç dinamikleri bilinmeden yapılan her hamle çok farklı sonuçlar doğurmaktadır. Türkiye'nin, bu bölgenin coğrafi olarak Batı'ya açılan kapısı olmasının yanı sıra, yaşadığı demokrasi ile bir model teşkil ederek kültürel, siyasi ve sosyal olarak da Batı'ya açılan kapısıdır.

---

[29] Milli Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi, *Türkiye'nin Jeopolitik, Jeostratejik ve Ekostratejik Önemi*, (Çevrimiçi) http://www.msb.gov.tr/Birimler/GnPPD/GnPPDBeyazKBol1Kis2.htm, 21 Şubat 2007.

[30] Hacısalihoğlu, a.g.e., s.165-174.

[31] Ramazan Özey, "Türkiye'nin Coğrafyası ve Jeopolitiği Neden Önemlidir", *Stradigma E-Dergi*, Ekim 2003, (Çevrimiçi) www.stradigma.com, 21.Şubat 2007.

5. AB'NİN JEOPOLİTİK GÜÇ MÜCADELESİ ve TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİĞİ

a. Türkiye ve AB Jeopolitiğinde Orta Doğu ve Doğu Akdeniz

Türkiye'nin üyeliği, AB sınırlarını Orta Doğu'ya kadar genişletecektir. Bu, hem AB için hem de AB içindeki Türkiye için dış politika algılamasının yeniden tanımlanmasını beraberinde getirecektir. AB'nin komşuluk politikaları çerçevesinde Orta Doğu gibi istikrarsız bir çatışma ortamına komşu durumuna gelme ihtimali, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkanların güçlü argümanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, AB içinde demokrasisini güçlendirmiş bir Türkiye'nin bölgedeki anti-demokratik ülkeler için bir dönüştürücü rolü olacağı da ileri sürülmektedir.[32]

Orta Doğu bölgesinin jeopolitik güç mücadelesine sahne olmasının en büyük sebebi bölgenin petrol ve doğal gaz kaynakları açısından çok zengin olmasıdır. Özellikle 11 Eylül'den sonra ABD Büyük Orta Doğu Projesi ile Orta Doğu'daki petrol kaynaklarını ve bu kaynakların dünya ticaretine açılma noktalarını tek taraflı olarak kontrol etmek istemektedir. Bölgede beliren bir başka güç ise Çin'dir. Çin'in esas petrol kaynağı Orta Doğu'dur. Ülkeye giren petrolün yüzde 51'i özellikle Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran gibi bölge ülkelerinden temin edilmektedir. Bu nedenle Orta Doğu bölgesi Çin'in enerji kaynaklarına yönelik ürettiği dış politikada hayati bir konuma sahiptir. Zira, Orta Doğu dışından Çin'e akan petrol, hem Çin için daha maliyetlidir hem de kısıtlı rezervlere sahip olunmasından dolayı çok fazla gelecek vaat etmemektedir. İran'ın Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu eski temsilcisi Ali Ekber Salehi'nin Kasım 2004'deki "Biz Çin'le birbirimizi tamamlayan iki ülkeyiz. Onlar sanayiye sahip, biz enerjiye sahibiz" açıklamaları, Çin ve İran arasındaki yakınlaşmanın ifadesidir. Ayrıca Çin'in, Hürmüz Boğazı'ndaki Amerikan askerî varlığına karşı, bölgeden çok da uzak olmayan bir yere Pakistan-Gwadar'a bir askerî deniz üssü inşa etmesi ve Şanghay İşbirliği Örgütü'nü kurması Çin'in bölgeye yönelik ilgisiz

---

[32] Zeynep Dağı,Yeni Komşuluk: "Türkiyeli Avrupa, Avrupalı Orta Doğu", *Foreign Policy*, Aralık 2005-Nisan 2006, s. 82.

kalmadığının göstergesidir.[33] Türkiye'nin tam üyeliği ile AB, Orta Doğu'daki güç mücadelesi içerisinde etkili bir şekilde yer alabilecek ve bölgede meydana gelebilecek dengeleri belirleyen taraf olabilecektir.

Doğu Akdeniz ülkeleri arasında güçlü bir demokrasiye sahip olan Türkiye, birçok belirsizliğin hüküm sürdüğü bölgede kritik bir role sahiptir. Soğuk Savaş sonrasında Akdeniz bölgesinin önemi, Avrupa'nın güvenliği için daha da artmıştır. AB, Türkiye üzerinden Akdeniz'e ulaşacak doğal gaz ve petrol boru hatlarının olumlu katkılarından çıkar sağlamak istemektedir. İtalya ve Avusturya'ya ulaşacak, Yunanistan üzerinden geçen doğal gaz boru hattı projesi bu çerçevede önem arz etmektedir.[34] Ayrıca 13 Temmuz 2007 tarihinde Türkiye-İran arasında imzalanan enerji konusunda mutabakat ile Türkmen gazı, İran ve Türkiye üzerinden geçerek Avrupa'ya pazarlanabilecektir. Antlaşma çerçevesinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na İran'ın Güney Pars doğal gaz yataklarının üç bölgesinde çalışma ruhsatı verilmiştir. Türkiye, İran'ın Asaluye bölgesindeki değeri yüksek doğal gazla birlikte Türkmen doğal gazını alarak Avrupa'ya ulaştırabilecektir.[35] Doğu Akdeniz'deki sorunların çözümlenmesiyle Akdeniz'de oluşacak barış atmosferi Avrupa'nın güvenliğini daha da güçlendirecektir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesiminin yanı sıra Türkiye'nin de AB'ye üye olması, Doğu Akdeniz'in bir barış ve güvenlik denizi haline gelmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin, Orta Doğu ile mevcut köklü tarihi, kültürel ve sosyal ilişkileri ile coğrafi yakınlığı, bölgedeki olumlu veya olumsuz her gelişmeden doğrudan etkilenmesi sonucunu yaratmakta, bu durumda Orta Doğu'daki sorunlarla yakından ilgilenmesini gerektirmektedir. Orta Doğu ülkelerinin AB ile ilişkilerinde bir kapı vazifesi gören

---

[33] İnanç Özekmekçi, "Türkiye'nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin", *Dış Politika Forumu*, (Çevrimiçi) http://www.dispolitikaforumu.com/cin.pdf, 10 Ocak 2007.

[34] Nejat Tarakçı, "Jeopolitik Gerçeklere Aykırı Bir Birlik:AB", *AB Ders Notları*, (Der.:İrfan Kalaycı), İstanbul, Nobel Yayınları, 2006, s.24-25.

[35] "Türkiye ve İran'ın Doğal Gazda Stratejik İşbirliği" başlıklı haber, http://www.mehrnews.com/tr/NewsDetail.aspx?NewsID=518019, 19 Ekim 2007.

Türkiye, Orta Doğu'da barış ve istikrarın tesisine katkı yapacak şekilde, mevcut işbirliğini idame ettirecek ve her alanda daha da geliştirecektir.[36]

Türkiye, AB'ye tam üyelik sürecinin bir getirisi olarak; Batı ve modern siyasal değerlerle bir barış ve istikrar ortamının oluşturulmasını sağlayarak, Orta Doğu'da dinin siyasallaşması için en önemli etkenlerden olan Batı karşıtlığının çözülebilmesi için rol oynayabilir.[37] Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi siyasal değerlerin bu bölgede de kabul görmesini ve kronikleşmiş sorunların çözümünü sağlayabilir.

Türkiye, Akdeniz'de Avrupa Birliği'nin aktif olarak yer almasını desteklemektedir. Türkiye Arap ülkeleriyle uzun bir ilişki geçmişine ve ticari bağlara sahiptir. Aynı zamanda İsrail ve diğer Akdeniz ülkeleriyle de gelişmiş işbirliği ve yakın bağları bulunmaktadır.[38] Türkiye ve AB, Irak'ın geleceği ile ilgili istikrarlı ve demokratik bir ülke görmeyi hedeflemelerinde aynı politikaya sahip bulunmaktadır. Türkiye; Irak'a komşu ülkelerle yapısal diplomatik ilişkiler geliştirerek, Irak'ın bütünlüğünü desteklemektedir. Türkiye, Irak'ın istikrara kavuşmasında ve yeniden yapılanmasında önemli bir role sahiptir. Bunun yanı sıra Türkiye, uzun yıllar boyunca önemli bir ticaret ortaklığı bulunan Irak'ta ekonomik çıkarlara sahiptir.[39] Irak savaşında, kendi içinde ortak bir tutum geliştiremeyen AB, bölgedeki yeraltı kaynaklarından sağlayacağı menfaat gerekçesiyle Irak'ın yapılanmasında ve bölgede rol oynamayı hedeflemektedir. Bunun için Türkiye kilit noktada bulunmaktadır.

Türkiye, İran'da yaşayan Azerilerle olan tarihi bağları aracılığıyla İran'ı dışa açma ve etkileme açısından önemli bir ülkedir. Türkiye'nin AB üyeliği ile birlikte, AB ve İran arasındaki sınır daha yoğun bir hâle gelecek, güvenlik sorunları azalacak ve enerji hatlarının Avrupa'ya

---

[36] Sedat Laçiner ve diğerleri, *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri*, İstanbul, Hayat Yayınevi, 2004, s.64-70.

[37] Paul Kubicek, "Turkey's Place in New Europe", *Perceptions*, Sonbahar 2004, s. 52-55.

[38] Avrupa Komisyonu 2006 İlerleme Raporu, s.71-72, (Çevrimiçi) http://www.abhaber.com/rapor, 05 Ocak 2007.

[39] Dağı, a.g.e., s. 100.

güvenli bir şekilde uzanması sağlanabilecektir.[40] Ayrıca bölgede güç sahibi olmak isteyen Çin ile ABD karşısında, coğrafi olarak yakınlaşacak AB'nin konumunu güçlendirebilecek, daha güçlü siyasi, politik ve ekonomik ilişkiler kurabilecektir.

b. Türkiye ve AB Jeopolitiğinde Merkez-Doğu Avrupa ve Balkanlar

Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan Doğu Avrupa'nın AB'ye üye ülkeleri olarak; Türkiye jeopolitiği ile ayrı ilişkilere sahiptirler. Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliği ile Karadeniz'e ulaşan Avrupa Birliği, muhtemel Türkiye üyeliği ile Karadeniz'in büyük kısmını kontrol edebilme imkânına sahip olacaktır. Karadeniz'in Rusya, Türkiye ve Avrupa enerji transferi açısından oynadığı önemli rolü göz önüne alındığında, Kuzey-Güney, Doğu-Batı enerji koridorunda bulunan bu bölge AB'nin ve Rusya'nın mücadele alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa'nın özellikle kıtayı bütünleştirici ulaşım projeleri açısından Balkanlar, Türkiye için odak bölge durumundadır. AB'nin özellikle Yunanistan eksenli Balkan ulaşım hatlarından ikisi Türkiye üzerinden Kafkaslar ve Orta Doğu'ya yöneliktir. Bu konu, aslında Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası yeni jeopolitik konumu açısından da son derece önemlidir. Türkiye merkezli ulaşım bağlantılarının bir ayağı Balkanlar, bir ayağı Kafkaslar ve Orta Asya, bir ayağı da Orta Doğu'dur. Sadece kara yolu değil, deniz, hava ve demir yolları ile Türkiye, AB'nin ekonomik, siyasi ve kültürel olarak doğuya açılan kapısı durumunda olmaktadır. Balkanlar ve Türkiye arasındaki ticari ilişki de gittikçe artan bir çizgi takip etmektedir. Bulgaristan ve Romanya ticari ilişkilerin en fazla yoğunlaştığı ülkelerdir. Türkiye, bu ülkelerle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü çatısı altında da özel ilişkilere sahiptir. Uzun yıllar Osmanlı yönetimi altında yaşayan Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya ve diğer Batı Balkan devletleri siyasi ve kültürel hafızaları doğrultusunda Türkiye ile bir yakınlık politikası ilişkisi içerisinde

[40] Laçiner ve diğerleri, a.g.e., s. 82.

bulunmaktadır.[41] Eski Yugoslavya Devletlerinde hala devam eden insan hakları ve devlet oluşumu ile ilgili problemlerin çözümünde AB üyesi ve geniş bir bölgesel hafızaya sahip Türkiye önemli bir rol oynayacaktır. Son 10 yıl içerisinde Türkiye Batı Balkanlar'da (Hırvatistan, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya ve Arnavutluk) olumlu ve yapıcı bir rol üstlenmiştir.

Balkanların Soğuk Savaş sonrasının yeni jeopolitik yönelimleri içinde sadece kıtalar arası uzanım olanağı sunması bakımından değil, ayrıca enerji koridorlarının yeni stratejik jeopolitik çekişmeye sahne olmasıyla da önem kazanmıştır. Bu bağlamda Balkanlar, AB'nin ve Türkiye'nin Doğu'dan Batı'ya uzanan ve gelecekte uzanacak olan boru hatları açısından doğal eksen durumundadır.[42] Ekonomik, kültürel ve siyasi olarak Balkanlar'la ilişkileri gelişmiş, bölgenin istikrarı ve barışı için roller üstlenmiş ve sonuçta Balkanlar'da ağırlığını arttırmış Türkiye ile AB, bölgedeki etkinliğini artırabilecektir.

c. Türkiye ve AB Jeopolitiğinde Karadeniz, Kafkaslar ve Orta Asya

AB'nin geliştirmekte olduğu yakın komşuluk politikasının kapsamına Kafkas ülkeleri de girmektedir. Türkiye'nin, gerek konumu, gerek kültürel ve tarihsel birikimi sayesinde bu ülkelerle geliştirdiği yakın ilişkiler, AB'nin yakın komşuluk politikasının güç kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin AB'ye katılımı AB'nin sınırlarını Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a kadar genişletecektir. Türkiye'nin aracılığıyla AB, Güney Kafkasya'da istikrar oluşturucu bir etkiye sahip olacaktır. Türkiye, zaten üyelikten önce komşuları ile olan sorunlarını çözme isteğinde ve iradesindedir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin üyeliğini, AB'nin bu bölgeye yönelik jeopolitik algılaması açısından tek ve özel yapan nokta ise, bu bölgenin (Hazar Havzası) enerji kaynakları açısından zengin olmasının yanında ana enerji hatları geçiş yolu

[41] Hacısalihoğlu, a.g.e., s.150.
[42] A.e., s.151.

üzerinde olmasıdır. Orta Asya bağlamında ise Türkiye, AB'nin bölgedeki siyasi etkisi için kültürel kimlik dinamiklerini kullanarak bir köprü görevi görecektir. AB üyeliğini takiben güçlü tarihsel, kültürel ve ekonomik bağların inşa edilmesi ile birlikte, reform sürecinden geçmiş bir Türkiye, Orta Asya'nın istikrara kavuşmasını ve SSCB'nin çökmesinden sonra bölgede demokratik değerlerin gelişmesini hızlandıracaktır.[43]

Kafkaslar ve Orta Asya bütünlüğü içinde özellikle Hazar Havzasına odaklanarak yapılacak değerlendirmede, hiç kuşkusuz enerji kaynaklarının önemi ve bölgenin bugününde ve geleceğinde belirleyici gücü öne çıkmaktadır. Bulgaristan ve Romanya'nın AB üyeliği ile birlikte Karadeniz'e kıyısı olan AB, doğal olarak Karadeniz'e kıyısı olan Kafkaslarla da komşu durumuna gelmiştir. Bu komşuluk, Kafkaslar ve Orta Asya jeopolitiğinde Türkiye'nin muhtemel AB üyeliğinin etkilerini ele alırken Karadeniz'i de bu bütünlük içinde inceleme ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

ABD için Karadeniz ve Kafkasların önemi sadece zengin kaynaklara sahip olmasından değil, aynı zamanda Hindistan ve Güney Doğu Asya pazarlarına geçiş özelliği taşımasından, Rusya'nın hareketlerini kontrol altında tutmak istemesinden ve Kafkasya-Hazar-Orta Asya hattından Batı pazarlarına enerji transferi için geçit olmasından kaynaklanmaktadır. NATO'nun Romanya ve Bulgaristan üyeliği ile birlikte genişlemesi ABD'nin, Karadeniz'deki etkinliğini artırmıştır. Rusya için önemi ise, petrol ve doğal gaz için ana ihracat kanallarının büyük kısmının bu bölgeden geçiyor olmasıdır. Doğu ile Batı'nın, Kuzey-Güney Enerji koridorlarının merkezinde kalan Karadeniz'in pozisyonu AB ve ABD'yi, artan istikrarsızlık neticesinde Orta Doğu rezervlerine önemli bir alternatif olarak bu bölgeyle iyi ilişkiler kurmaya teşvik etmektedir.[44] Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye

---

[43]Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporuna İlişkin "Issues Arising From Turkey's Membership Perspective" Başlıklı Rapor, s. 7, (Çevrimiçi) ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/issues_paper_en.pdf, 07 Ocak 2007.

[44] Sinan Ogan,"The Black Sea: New Arena for Global Competition", *Turkish Policy Quarterly*, C.5, No:2, 2006, s. 108.

üye olması ve Türkiye'nin şu an müzakere sürecinde olması "Daha Geniş Avrupa Komşuluk Politikası" çerçevesinde Karadeniz bölgesinin jeopolitik olarak yeniden tanımlanmasını gündeme getirmiştir.[45] Türkiye'nin Karadeniz'e en uzun sahili olan ülke olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Türkiye'nin muhtemel üyeliği neticesinde AB'nin Karadeniz'de ne kadar güçlü bir aktör durumuna geleceği daha iyi anlaşılmaktadır.[46]

ABD Orta Asya'da üsler açmak istemekte ve Gürcistan'a askerî, ekonomik ve teknik yardım sağlamaktadır. Gürcistan, Hazar petrolünün transferi için stratejik olarak önemli bir ülkedir. ABD'nin Orta Asya'da etkinliğinin mevcudiyeti, Rusya'nın çıkarları ile çatışmaktadır. Orta Asya'da, Karadeniz'de ve Kafkaslarda artan ABD etkinliği Rusya'nın kaygılarını artırmaktadır.[47] Rusya'nın Kafkaslardaki en önemli iki amacı; Hazar Havzası ve genel olarak Kafkasları siyasi anlamda kontrol altında tutmak, yani "arka bahçe" olarak kullanmak ve Hazar enerji kaynakları başta olmak üzere bölgedeki enerji kaynaklarının işletilmesinde söz sahibi olarak bu ülkelerin ekonomilerini Rusya'ya bağımlı hale getirmektir. Rusya'nın Gürcistan'da sahip olduğu askerî üs'ler bu amaçları kolaylaştıracaktır.[48] Rusya'nın Kafkaslar üzerindeki baskıları, Azerbaycan ve Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi oldukları, ABD'nin bölgeye yardımları göz önünde bulundurulduğunda, AB'nin bu bölgede etkin olmak için güçlü bir ortağa ihtiyaç duyabileceği değerlendirilmektedir. Hâlihazırda bölgeyle siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri bulunan Türkiye'nin üyeliği, Kafkaslarda ve Orta Asya'da AB'nin de jeopolitik güç olmasını kolaylaştırabilecektir.

Avrasya ham petrol ve doğal gazının, Avrupa pazarlarına Rusya üzerinden olan ulaşım rotalarına tercihen, Türkiye aracılığıyla

---

[45] Ogan, a.g.e., s. 109.

[46] Mustafa Aydın,"Europe's Next Shore: The Black Sea Region after EU Enlargement", *European Security Studies,* European Union Institute for Security Studies, Occasional Paper Series, No: 53, June 2004, s. 3.

[47] Ogan, a.g.e., s. 111.

[48] İlyas Kamalov, "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası", *Stratejik İnceleme,* Kasım 2006, s. 91.

ulaştırılması hedefi ve projeleri hâlâ Orta Asya üzerinde siyasi ve ekonomik etkisi bulunan Rusya için kolay kabul edilir bir süreç olarak görülmemektedir. Türkiye'nin jeostratejik konumunu vazgeçilmez yapan, Türkiye'yi çevreleyen bölgelerde dünyanın gaz rezervlerinin %73'ünün bulunmasıdır.[49] AB, doğal gaz ihtiyacının %63'ünü ithal etmektedir. 2030'da ise ithalatın %80 olacağı düşünülmektedir.[50] Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ), 2020'de Avrupa'nın gaz ithalat ihtiyacının %15'inin Türkiye üzerinden tedarik edileceğini öngörmüştür. 20 milyar metreküp kapasiteli Bakü-Erzurum boru hattının yakın bir zamanda tamamlanmasının ardından, bunu Türkmen gazının Türkiye ve Avrupa'ya iletilmesi takip edecektir. AB, Rusya'ya şu anda gaz ihtiyacının %26'sı, uzun vadeli gaz sözleşmeleri çerçevesinde ise öngörülür gelecekte %33'ü için bağımlı olmak durumundadır.[51] AB, bu bağımlılığı azaltmak için Hazar bölgesinden ve Orta Doğu'dan alternatif doğal gaz tedarikçileri aramaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin enerji ulaşım merkezi olarak ortaya çıkması, AB üyesi devletlerin dikkatlerinin enerji güvenliği ihtiyacı çerçevesinde Türkiye'ye odaklanmasına neden olmaktadır. AB üyeliği ile Türkiye, ham petrol ve doğal gazın Avrupa'ya ulaştırılmasında köprü rolü üstlenebilecektir.

Çin ve Hindistan'da büyüyen pazarlar, enerji ihtiyaçlarını karşılamak için Orta Asya'ya yönelmektedir. Genel olarak, Çin ve Hindistan, Orta Asya enerjisi için Avrupalılarla doğrudan rekabet içinde değildirler.[52] Ama yine de bu bölgenin küresel güç dengesi içindeki yerini anlamak açısından önemlidir. Çin, Orta Doğu'ya alternatif olabilecek hemen yanı başında bulunan Orta Asya petrolleri ile de ilgilenmektedir. 2004'de Kazakistan'la anlaşmaya varan Çin, Atasu-Doğu Türkistan (Xingjang) arasında kurulacak petrol boru

---

[49] Gareth Winrow, "Possible Consequences of A New Geopolitical Game in Eurasia on Turkey as an Emerging Energy Transport Hub", *Turkish Policy Quarterly*, C.5, No:2, 2006, s. 49-50.

[50] Avrupa Komisyonu Enerji Politikası Raporu, s. 11, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/02_eu_energy_policy_data_en.pdf, 28 Ocak 2006.

[51] Winrow, a.g.e., s. 50.

[52] Winrow, a.g.e., s. 50.

hattıyla Kazak petrolünü ülkesine akıtmayı hedeflemektedir.[53] Tüm bunlar değerlendirildiğinde, Çin'in enerji güvenliğini sağlamak amacıyla bölgeye karşı kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Türkiye'nin muhtemel AB üyeliği, AB ile bölge arasında kurulabilecek ilişkileri kolaylaştırabilecektir.

Türkiye'nin Avrupa doğal gaz boru hattı sistemi ile olan bağlantılarının genişletilmesi için yoğun bir çalışma gerçekleştirilmektedir. Yıllık 12 milyar metreküp kapasiteli, Türkiye'yi Yunanistan'a bağlayan boru hattı projesi tamamlanmıştır. Aynı zamanda bu hattın 2009 yılında İtalya'ya uzatılması planlanmaktadır. Yıllık 30 milyar metreküp doğal gazı Türkiye üzerinden Bulgaristan, Romanya, ve Macaristan'a bağlayarak Avusturya'ya taşıyacak olan Nabucco Boru hattı projesinde de mutabakat sağlanması aşamasında ilerleme kaydedilmiştir.[54] Bu boru hatları vasıtasıyla Azerbaycan ve Orta Asya doğal gazları Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınacaktır. Bu projeler ve mevcut boru hatları Türkiye'nin üyeliği ile birlikte Avrasya enerji zenginliğinin AB pazarlarına taşınmasını kolaylaştıracaktır. Bu konuda Türkiye'nin önemi 2004 İlerleme Raporunun sonuç bölümünde "Türkiye'nin üyeliğinin, AB'nin enerji kaynaklarına daha kolay ulaşmasını sağlayacaktır." ifadesiyle belirtilmiştir.[55]

2006 yılının sonlarına doğru Rusya, Gürcistan'a sattığı doğal gazın fiyatını 110 dolardan 235 dolara çıkararak göz dağı vermiş ve enerjiyi koz olarak kullanmıştır.[56] Son zamanlarda Rusya'nın beklenmedik enerji politikaları, gaz ve petrol fiyatlarını artırması, Orta Asya ve Hazar bölgesinden Avrupa'ya petrol ve gaz tedarik kanallarının çeşitlendirilmesi problemi, bu bölgenin dolayısıyla Türkiye'nin, AB için

---

[53] İnanç Özekmekçi, "Türkiye'nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin", *Dış Politika Forumu*, (Çevrimiçi) http://www.dispolitikaforumu.com/cin.pdf, 10 Ocak 2007.
[54] Winrow, a.g.e., s. 55-57.
[55]Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporuna İlişkin "Türkiye İle Müzakereler Başlasın" Başlıklı Rapor, s.3, (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf, 07 Ocak 2007.
[56] *Hürriyet*, 24 Aralık 2006, s.11.

önemini artırmaktadır.[57] Bölge devletlerinin sahip oldukları enerjinin dünya pazarlarına ulaştırılabilmesi için çok çeşitli boru hatları gündeme gelmiştir. 13 Temmuz 2006'da açılan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı bunlar içerisinde en önemlilerindendir.[58] Planlanan projelerin bir kısmının inşaatına başlanmış olup, bir kısmı ise hâlen proje aşamasındadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Azerbaycan-Türkiye (Şahdeniz) Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (DGBHP), Türkmenistan-Türkiye-Avrupa (Hazar Geçişli) DGBHP.[59] Çok geniş uluslararası işbirliği neticesinde bu projelerin gerçekleştirilmesi ile NATO üyesi ve AB ile üyelik müzakerelerinde bulunan Türkiye, AB'nin bölgedeki çıkarlarını güçlendirecektir. Enerji geçiş yolu açısından her geçen gün daha da büyük önem kazanan Türkiye AB'ye üye olmasıyla birlikte, AB'yi Rusya'ya bağımlı hâle gelmekten kurtaracak ve enerji tedarik kanallarını çeşitlendirme politikasında odak ülke konumuna gelecektir.

ç. Türkiye'nin Üyeliğinin Güvenlik ve Savunma Politikasına (AGSP) Katkısı

Kurulduğu ilk yıllardan bu yana NATO'nun güvenilir ve aktif bir üyesi olan Türkiye, AB'nin de dünya barış ve istikrarına somut katkılar yapabilmesine yardımcı olacaktır. Türkiye, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının (AGSP) geliştirilmesine yönelik güçlü ilgisini Bosna Hersek'te (EUPM), Makedonya Cumhuriyeti'nde (Proxima) ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde (EUROPOL KINSHASA) AB öncülüğündeki polis misyonlarına katılarak göstermiştir. Türkiye'nin Balkanlarda BM ve NATO barış misyonlarına katılımı da devam etmektedir. Afganistan (ISAF), Kosova Barış Gücü (KFOR) ve İstikrar Gücü (SFOR) misyonlarına katılım örnek olarak verilebilir.[60] AB GSYİH'nın % 2'sini savunma harcamalarına ayırırken, Türkiye, Gayri

---

[57] Stepan Grigoryan, "Solving South Caucausian Conflicts and Building Regional Security: European and Euro-Atlantic Integration as a Potential Path to Peace", *Turkish Policy Quarterly*, C.5, No:2, 2006, s. 148.

[58] *Sabah*, (Çevrimiçi) http://arsiv.sabah.com.tr/2006/07/14/eko119.html, 14 Temmuz 2006.

[59] BOTAŞ Resmi Web Sitesi, (Çevrimiçi) http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp, 07 Ocak 2007.

[60] Avrupa Komisyonu 2006 Türkiye İlerleme Raporu, s. 71. (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu/enlargement /key_documents/reports_nov_2006_en.htm , 05.01.2007

Safi Yurtiçi Hasılasının % 4,8'lik bölümünü[61] askeri harcamalara ayırmakta, 793000 kişilik ordusuyla NATO'nun Avrupalı üyelerinin içerisinde NATO'nun askeri gücüne % 27'lik katkı sağlamaktadır. [62]

Türkiye'nin kişi başına düşen askerî harcaması Avrupa'ya nazaran daha az olmasına rağmen, GSYİH içindeki oran açısından daha fazladır. Onca ekonomik sıkıntıya rağmen Türkiye, terör ve dış tehditler sebebiyle savunmaya büyük önem vermektedir. Bu sayede 24 yıldır terörle mücadele eden Türkiye, çok büyük tecrübeye sahip olmuştur.

Ortak Dış Güvenlik Politikasının (ODGP) askerî bir güç olmaksızın yapılandırılması çok inandırıcı olmayacaktır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) iyi eğitimli, profesyonel, sürekli olarak modernize edilen, tecrübeli, etkili, geniş askerî ve sivil stratejik imkân ve kabiliyete sahip ordusuyla bölgesinde ve çevresinde caydırıcı bir güç olarak görülmektedir.[63] AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikasının, etkin bir askerî güce sahip Türkiye olmadan yeterince gelişebilmesi mümkün görünmemektedir. AB'nin, Türkiye'nin üye olması ve AGSP içerisinde etkin bir şekilde kullanılmasıyla jeopolitik bir güç olması kolaylaşabilecektir.

d. Türkiye'nin Üyeliğinin AB'nin Ekonomisine Katkısı

Türkiye, Kopenhag Ekonomik Kriterlerine uyum yönünde oldukça önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda, Ekonomik ve Sosyal Konseyin kurulması, Merkez Bankasının daha bağımsız bir yapıya kavuşturulması, bankacılık, elektrik ve doğal gaz piyasalarının uluslararası normlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ile ekonominin birçok alanında yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiş ve

---

[61] NATO Resmi Web Sitesi, 10.01.2007

[62]Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporuna İlişkin "Issues Arising From Turkey's Membership Perspective" Başlıklı Rapor, s.10, ec.europa.eu/enlargement/ archives/pdf/ key_documents/2004 /issues_paper_en.pdf, 07.01.2007.

[63] Siret Hürsoy, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kıskacında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2005, 1,1, s. 39.

yapısal bozukluklar giderilmiştir.[64] Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin Tamamlanmasına İlişkin 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararına taraf olması ile 1995 yılında AB ülkelerine karşı % 5,47 olan koruma oranları[65] 1996 yılında % 1,34'e düşmüştür. Koruma oranlarındaki bu azalmayı takiben, Türkiye'nin toplam ithalatı içerisindeki payı % 47 dolaylarında iken, bu oran % 50'nin üzerine çıkmıştır.[66] Türkiye 2002'de % 7,9, 2003'te % 5,9, 2004'te % 9,9, 2005'te ise % 7,6 büyümüştür.[67]

Gümrük Birliği, AB ile entegrasyonun ilk ayağını oluşturduğundan, İspanya, İrlanda ve Portekiz gibi üye ülke örneklerinde görülen ekonomik sıçramanın benzerinin, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte gerçekleşeceği düşünülmektedir. Nitekim, İrlanda'nın 1973'de AET'ye katılmadan önce satın alma gücü paritesiyle ölçülen kişi başı geliri, AB ortalamasının % 61'i düzeyinde iken, bu oran üyelik sonrasında, 1990 yılında AB ortalamasının % 73'üne, 2003 yılında ise % 115'ine ulaşmıştır.[68] 70 milyonu aşan nüfus yapısı, geniş tüketim talebi ile artan satın alma gücü göz önünde bulundurulduğunda, üyeliğin büyüme ve refah üzerindeki etkisi Türkiye için daha fazla olabilecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin tam üyeliği, AB iç pazarı için lokomotif görevi görebilecektir. Ayrıca, Türkiye üzerinden geçecek boru hatları ile Orta Asya ve Orta Doğu'dan çok daha ucuza satın alınan ham petrol ve doğal gaz, AB ekonomisi üzerinde olumlu etkiler yapabilecektir.

6. SONUÇ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Türkiye'nin etrafında birçok jeopolitik boşluk ortaya çıkmış ve çatışma alanları meydana gelmiştir.

---

[64] Avrupa Komisyonu 2004 Türkiye İlerleme Raporu, s. 57. (Çevrimiçi) http://ec.europa.eu /enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf , 05 Ocak 2007.

[65] İthalattan fiilen alınan vergi ve fonların fiili ithalata oranı.

[66] Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Üyeliği'nin Muhtemel Etkileri Raporu*, Ankara, Kasım 2004, s.21. (Çevrimiçi) http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi-i.pdf,12 Aralık 2007.

[67] Gaziantep Sanayi Odası, Rakamlarla Türkiye Ekonomisi (Çevrimiçi) http://www.gso.org.tr/default.asp?syf=haber_detay&haber_id=1166521255, 28 Ocak 2007.

[68] Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, a.g.e.

Türkiye yeniden tanımlanma sürecinde olan yeni dünya düzeninde kendisini, uluslar üstü yapısıyla evrensel değerler şemsiyesi altında bir araya gelmiş olan Avrupa Birliği ile aynı güç bloğuna yerleştirme iradesindedir. 3 Ekim 2005'te Türkiye'nin AB ile tam üyelik müzakerelerine başlaması, AB'yi yeniden bir jeopolitik güç tanımlaması yapma sürecine itmiştir. Aynı anda Avrupa, Balkanlar, Orta Asya, Kafkaslar, Karadeniz, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de jeopolitik konuma sahip olan Türkiye, AB üyeliği ile AB'nin sınırlarını Orta Doğu ve Kafkaslara kadar uzandıracaktır.

Avrupa'nın güvenliği için önemi daha da artan Akdeniz, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte barış ve güvenlik denizi hâline gelebilecektir. Bu sayede AB, Türkiye üzerinden Akdeniz'e ulaşacak doğal gaz ve petrol boru hatları vasıtasıyla enerji güvenliğini rahat bir şekilde sağlayabilecektir.

ABD, Büyük Orta Doğu Projesi ile petrol kaynaklarını ve bu kaynakların dünya ticaretine açılma noktalarını tek taraflı olarak kontrol etmek istemekte, Çin ise bölgesel işbirlikleri (ŞİÖ) yaparak Orta Doğu'daki enerji kaynaklarına yakın olmak, gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak istemektedir. Dolayısıyla bu bölge jeopolitik güç mücadelesine sahne olmaktadır. AB, bu mücadelede yerini almak istiyorsa yaşanan tüm bu gelişmelere kayıtsız kalmamalıdır. Bölgeye coğrafi olarak yakın olan, derin tarihsel ve kültürel bağları olan Türkiye'nin birliğe kabul edilmesi, AB'yi mücadele içerisinde başarılı kılabilecek ve dengeleri belirleyen taraf yapabilecektir. Orta Doğu'nun bir parçası ve de jeopolitik bir boşluk olan Irak'ın geleceğinde ve yapılanmasında rol almak isteyen AB için Türkiye, kilit ülke konumunda olabilecektir. Türkiye'nin AB üyeliği ile birlikte, AB ve İran arasındaki sınır daha yoğun bir hale gelecek, güvenlik sorunları azalacak ve enerji hatlarının Avrupa'ya güvenli bir şekilde uzanması sağlanabilecektir.

Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliği ile Karadeniz'e ulaşan Avrupa Birliği, muhtemel Türkiye üyeliği ile Karadeniz'in büyük kısmını kontrol edebilecek, enerji transferi açısından oynadığı önemli rol göz önüne alındığında Rusya karşısında daha güçlü konuma gelebilecektir.

Uzun yıllar Osmanlı yönetimi altında yaşayan Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya ve diğer Batı Balkan devletlerinin AB'yle bütünleşmesi, geniş bölgesel hafızaya sahip, kültürel ve siyasi olarak ilişkileri gelişmiş Türkiye sayesinde çok daha kolay olabilecektir. Eski Yugoslavya devletlerinde hâlâ devam eden insan hakları ve devlet oluşumu ile ilgili problemlerin çözümünde de Türkiye önemli bir rol oynayabilecektir.

Türkiye'nin AB'ye katılımı Avrupa Birliği'nin sınırlarını Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan'a kadar genişleterek, AB'yi enerji kaynakları açısından zengin olan bölgeye (Hazar) komşu yapacaktır. Kafkasları "arka bahçesi" olarak kullanmak isteyen Rusya, bölgede jeopolitik bir güç olarak belirmekte ve AB'nin enerji arz güvenliğini tehdit etmektedir. Enerji konusunda dışa bağımlılığı günden güne artan AB'nin, enerji tedariki için kullandığı boru hatlarının bir kısmı şu an, bir çoğu da yakın gelecekte Türkiye üzerinden geçecektir. Enerji hatlarının güvenliği konusunda Türkiye, AB için hayati bir konuma sahiptir. Türkiye gibi jeostratejik öneme sahip transit bir ülkenin birliğe katılımı, Rusya'nın enerji konusunda tekelini kıracak ve AB'nin enerji akışını güvenli bir şekilde sağlamasına imkan verebilecektir. Ekonomik boyutu da önemli olan enerji konusunda giderek Rusya'nın çok yüksek fiyatlarda seyreden doğal gaz ve petrol arzına bağımlı hâle gelen AB, Orta Doğu'nun ucuz petrollerine ve Hazar Havzası'nın daha ucuz doğal gazına Türkiye'nin üyeliği ile daha kolay ulaşabilecektir. Ayrıca birçok doğal gaz ve petrol boru hattı projeleri ile Orta Asya ve Hazar bölgelerinden enerji sağlayarak tedarik kanallarını çeşitlendirebilecektir.

Başta BM ve NATO gibi organizasyonlara üye olan Türkiye, uluslararası alanda millî güç unsurları ile orantılı bir şekilde sahip olduğu diplomatik gücü ve onu destekleyen Silahlı Kuvvetleri ile etkili ve de sözü geçen bir bölgesel güçtür. Avrupa'nın teknik ve konvansiyonel açıdan en büyük ordularından birine sahip olan Türkiye, AB'nin hâlâ geliştirme aşamasında ve çok zayıf durumda olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Ortak Savunma Politikası'na olumlu katkı yapabilecektir.

Kopenhag Ekonomik Kriterlerine uyum yönünde oldukça önemli adımlar atan, GSYİH artış hızı her yıl büyüyen, gümrük birliğine 1996'dan bu yana üye olan, 70 milyonu aşan nüfusu ile geniş tüketim talebi olan ve satın alma gücü günden güne artan Türkiye'nin üyeliği AB iç pazarı için lokomotif görevi görebilecektir.

AB'ye Türkiye'nin muhtemel üyeliği jeopolitik açıdan siyasi, güvenlik, kültürel ve ekonomik faktörler ile geniş bir katkıda bulunabilecektir. Böylece ekonomik bir dev fakat, hâlâ siyasi bir cüce durumunda bulunan ve küresel bir aktör olma hedefi izleyen AB, kendi coğrafyasının dışında jeopolitik bir güç haline gelebilecektir.

KAYNAKÇA

1. Akder, A. Halis. *Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Türkiye*, Friedrich Ebert Stiftung Ekonomi Forumu,İstanbul, 1998.

2. Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporuna İlişkin "Issues Arising From Turkey's Membership Perspective" Başlıklı Rapor, 07 Ocak 2007, ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/issues_paper_en.pdf.

3. Avrupa Komisyonu 2006 Türkiye İlerleme Raporu, 05 Ocak 2007, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf.

4. Avrupa Komisyonu 2004 İlerleme Raporuna İlişkin "Türkiye İle Müzakereler Başlasın" Başlıklı Rapor, 07 Ocak 2007, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf.

5. Aydın, Mustafa. "Europe's Next Shore: The Black Sea Region after EU Enlargement", *European Security Studies*, European Union Institute for Security Studies, Occasional Paper Series,No: 53, Haziran 2004.

6. Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. 09 Ocak 2007 www.deltur.com.tr.

7. Biçer, Savaş. "Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası ve Barselona Süreci", *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, (Der.:Beril Dedeoğlu), İstanbul, Boyut Kitapları, 2003.

8. Bretherton, Charlotte and John VOGLER. *The European Union as a Global Actor*, Routledge, Londra, 1998.

9. Botaş Resmi Web Sitesi, 07 Ocak 2007, http://www.botas.gov.tr/projeler/projeler.asp.

10. Carapico, Sheila. "Euro-Med: European Ambitions in Mediterranean", *Middle East Report*, No: 220, Sonbahar 2001, 24-28.

11. CIA Web Sitesi. 10 Aralık 2006 https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2001rank.html.

12. Dağı, Zeynep. "Yeni Komşuluk: Türkiyeli Avrupa, Avrupalı Orta Doğu", *Foreign Policy*, Aralık 2005-Nisan 2006, 82-90.

13. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, *Türkiye'nin Üyeliği'nin Muhtemel Etkileri Raporu*, Ankara, Kasım 2004. 07 Ocak 2007, http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/etki/olasi-i.pdf.

14. Demir, Ali Faik. "AB'nin Güney Kafkasya Politikaları", *Dünden Bugüne AB*, (Der.:Beril Dedeoğlu), Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.

15. Dosendrode, Soren ve Anders STUBKJAER. *The European Union and the Middle East*, Contemporary European Studies, New York, 2002.

16. Gaziantep Sanayi Odası, *Rakamlarla Türkiye Ekonomisi*, 28 Ocak 2007, http://www.gso.org.tr/default.asp?syf=haber_detay&haber_id =1166521255.

17. General Energy and Transport, *Pocket Book 2004*, 25 Aralık 2006 www.europa.eu.int/comm/dgs/energy_transport/figures/pocketbook/2004_en.htm.

18. Grigoryan, Stepan. "Solving South Caucausia Conflicts and Building Regional Security: European and Euro-Atlantic Integration as A Potential Path to Peace", *Turkish Policy Quarterly*, V, 2, 2006, 141-153.

19. Hacısalihoğlu, İ. Yaşar. *Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye*, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2001.

20. Hatipoğlu, Esra. "Yeni Komşuluk Poltikası'nın AB-Rusya İlişkilerine Etkisi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2004-2005, 6, 23, 95-104.

21. Hürsoy, Siret. "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Kıskacında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2005, 1,1, 39.

22. İlerleme Raporu 2006, s.71-72. 05 Ocak 2001 http://www.abhaber.com/rapor.

23. İstanbul Ticaret Odası, *Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası*, Yayın no:1996-30/AB 7,İstanbul,Temmuz 1996.

24. Kamalov, İlyas. "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası", *Stratejik İnceleme*, Kasım 2006, 91-99.

25. Karluk, Rıdvan. *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara, Beta Yayınları, 1998.

26. Kubicek, Paul. "Turkey's Place in New Europe", *Perceptions*, Sonbahar 2004.

27. Laçiner, Sedat ve diğerleri. *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri*, İstanbul, Hayat Yayınevi, 2004.

28. Macfarlane, S. Neil. "Caucasus and Central Asia: Towards a Non-Strategy", *European Security Studies*, European Union Institute for Security Studies, 2004, Occasional Paper Series, No:37.

29. Marchetti, Andreas. "Widening Without Enlarging the European Neighborhood Policy and the South Caucasus", *Turkish Policy Quarterly*, V, 2, 2006, 65-77.

30. Milli Savunma Bakanlığı Resmi Web Sitesi, *Türkiye'nin Jeopolitik, Jeostratejik ve Ekostratejik Önemi*, 21 Şubat 2007, http://www.msb.gov.tr/Birimler/GnPPD/GnPPDBeyazKBol1Kis2.htm.

31. Ogan, Sinan. "The Black Sea: New Arena for Global Competition", *Turkish Policy Quarterly*, V, 2, 2006, 105-120.

32. Özdağ, Ümit. *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Jeopolitik İnceleme*, Ankara, ASAM-Avrupa Araştırmaları Dizisi, 2002.

33. Özekmekçi, İnanç. "Türkiye'nin Doğu Sınırında Yeni Bir Güç: Çin", *Dış Politika Forumu*, 10 Ocak 2007, http://www.dispolitikaforumu.com/cin.pdf.

34. Özey, Ramazan. "Türkiye'nin Coğrafyası ve Jeopolitiği Neden Önemlidir", *Stradigma E-Dergi*, Ekim 2003, 21 Şubat 2007, www.stradigma.com.

35. Sabah, 14 Temmuz 2006 http://arsiv.sabah.com.tr/2006/07/14/eko119.html

36. Semneby, Peter. "The Role of the EU in the Resolution of Conflicts in the South Caucasus", *Turkish Policy Quarterly*, V, 2, 2006, 17-21.

37. Tarakçı, Nejat. "Jeopolitik Gerçeklere Aykırı Bir Birlik:AB", *AB Ders Notları* (Der.:İrfan Kalaycı), İstanbul, Nobel Yayınları, 2006. 243-265.

38. Tezkan, Yılmaz ve M. Murat BAŞAR. *Dünden Bugüne Jeopolitik*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2002.

39. "Türkiye ve İran'ın Doğal Gazda Stratejik İşbirliği" Başlıklı Haber, 19 Ekim 2007, http://www.mehrnews.com/tr/NewsDetail .aspx?NewsID=518019.

40. Winrow, Gareth, "Possible Consequences of A New Geopolitical Game in Eurasia on Turkey as an Emerging Energy Transport Hub", *Turkish Policy Quarterly*, V, 2, 2006, 49-63.